

Dr hab. Andrzej Fabianowski, prof. UW
Kierownik Zakładu Literatury Romantyzmu
Instytut Literatury Polskiej
Wydział Polonistyki UW

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR SYLWII STĘPIEŃ

pt.

Kształtowanie tożsamości romantycznej w epistolografii Adama Mickiewicza i George'a Gordona Byrona. Studium komparatystyczne

Rozprawa doktorska mgr Sylwii Stępień poświęcona została problematyce określenia, ukazania dynamiki oraz wskazania na uwarunkowania antropologiczne zjawiska nazwanego tu „tożsamością romantyczną”. Autorka, ze względu na swe kompetencje filologiczne obejmujące obszar polonistyczny i anglistyczny, jest szczególnie predestynowana do podjęcia takiej pracy.

Podstawą materiału badawczego uczyniono korespondencję obu poetów ze względu na szczególny charakter listu romantycznego. Z jednej strony zawiera on, jak listy epok dawniejszych, warstwę informacyjną, z drugiej jednak – co szczególnie ważne dla rozważań p. Sylwii Stępień – staje się autonomicznym komunikatem emocjonalnym, zwierciadłem duszy artysty, zapisem jego psyche, ale także jego woli. Tego, kim poeta jest i kim chciałby być. List romantyczny stanowi gatunek szczególnie wrażliwy na wszelkie zabiegi autokreacyjne, na subiektywny ogląd rzeczywistości, wreszcie na interakcje, jakie zachodzą między podmiotem epistolarnym a światem zewnętrznym, szczególnie romantycznie pojętym światem natury. Temu zagadnieniu Autorka poświęciła pierwszy rozdział swej rozprawy.

W rozdziale drugim dominuje problematyka tożsamości pojętej w kontekście narratologii oraz romantycznego autobiografizmu. Autorka słusznie uznaje blok epistolarny za pewien ciąg narracyjny, który poddaje się interpretacji inspirowanej metodologią Martina Heideggera, Paula Riceouera, Charlesa Taylora, Anthony'ego Giddensa, Davida Carra, Alasdaira McIntyre'a. W rozdziale tym szczególnie cenne są rozważania poświęcone relacji autokreacji romantycznej do tożsamości narracyjnej. Autorce udało się wskazać, jak wiele dylematów nowoczesnej tożsamości rozpoznanych zostało już w dziewiętnastowiecznej prozie epistolarniej.

Rozdział trzeci poświęcony został kryzysowi, jakiego znamieniem była utrata tożsamości. Zarówno Byron, jak i Mickiewicz boleśnie odczuwali wielorakość

swojego wykorzenienia, każdy z poetów na swój sposób przeżywał wielopoziomą sytuację wygnania (Kowno, ale i Rosja Mickiewicza, Wenecja i Grecja Byrona), każdy wreszcie miarą swojej samotności uczynił charakterystykę społeczeństwa, w którego zakrzepłych strukturach artyści nie chcieli i nie mogli się odnaleźć. W rozdziale tym największą wartość poznawczą mają podrozdziały poświęcone melancholii i nudzie. Oba stany ducha stanowią bowiem obszar przejścia, wyczerpania się kontemplacji utraty, co stanowić ma warunek budowy nowej tożsamości.

Właśnie ta budowa stała się przedmiotem rozdziału czwartego i piątego. Romantyczna tożsamość ukazana tu została przez Autorkę w systemie zwielokrotnionych luster, które ukazują poetę wobec rozmaitych bodźców związanych z przeżyciem miłości do świata i rozpoznania jego bogactwa (podróże), a także miłości do drugiego człowieka, z całym powiązaniem z nią ładunkiem bólu i „epistemologicznego poranienia”. Przekornym zakończeniem rozdziału piątego jest ukazanie małżeństwa, jako nieadekwatnego doświadczenia romantycznego poety, destrukcyjnego ponownie z takim trudem ukształtowaną tożsamość.

Rozprawa doktorska mgr Sylwii Stępień jest przykładem pracy, w której rozległość zaplecza materiałowego (podkreślić trzeba obecność bardzo wielu źródeł anglojęzycznych, najczęściej tłumaczonych przez Autorkę) współgra z nowoczesną metodologią (narratologia), co w efekcie pozwala na stworzenie spójnej całości poznawczej, przekonująco zrekonstruowanej historii o tożsamości utraconej i zbudowanej znów, ale już na nowym fundamencie, w innej aksjologii oraz ethosie. Komparatystyczny wymiar pracy jest jej dodatkowym walorem. Mickiewicz nie zostaje ukazany tu jako uczeń/naśladowca Byrona (choć wiele mu zawdzięcza), ale jako równoprawny romantyczny partner, poeta europejski, którego tożsamość ma wymiar bardziej uniwersalny niż regionalny.

Rozprawa doktorska mgr Sylwii Stępień wyczerpująco przedstawia oraz interpretuje podjętą problematykę, jest dobrze usytuowana w źródłach, wykorzystuje współczesną metodologię oraz ukazuje wyraziste konkluzje. Uważam, że w zupełności spełnia ona warunki, jakie stawiane są przed dysertacjami doktorskimi i może stać się podstawą dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Andrzej Fabianowski

Warszawa, 16 maja 2016 roku